

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัด อุทัยธานี

Buddhist Monk and Participation to develop Quality of Life in Uthaithani Province

¹พระวชิราภรณ์ (สุข สุ่มงคล)

Phrawachiraporn (suk sumonkkalo)

²พระวชิรสุตสุนทร (สุทัน จันทสุวณโณ)

Phrawachirasuthasunthon (Suthan Chanthasuwanno)

³พระมหาตุ้ย ขนติธมโม (คำหน่อ)

phramahatui Khantidhammo(Kamno)

^{1,2,3}วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

^{1,2,3}Uthai thani Buddhist college, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding author, e-mail: Phrakrusuk.2564@gmail.com

Received December 10, 2024; Revised January 24, 2025; Accepted: January 29, 2025

บทคัดย่อ

ปัจจุบันพระสงฆ์เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชาวบ้าน หรือคนในชุมชนนั้นๆ เนื่องด้วยพระสงฆ์ ถือว่าเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่สำคัญที่จะชักนำให้ประชาชนหรือชาวบ้าน เจริญรอยไปด้วยความเจริญ มีความสุข ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่พระสงฆ์นั้น เป็นได้ทั้งนักปฏิบัติ นักสอน และนักพัฒนาอันเกิดจากการ สังสมประสบการณ์ ทั้งความรู้ทางคติทางธรรมและคติทางโลก จนอาจกล่าวได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนเชิงสัญลักษณ์ ที่เป็นปูชนียบุคคลที่ควรเคารพยิ่ง สามารถสรุปได้จากบทบาทของพระสงฆ์ที่มีมาแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ บทบาทที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านและท้องถิ่น 5 ด้าน คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา 2) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม 3) บทบาทของพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ 4) บทบาทของพระสงฆ์ด้านพัฒนาจิตวิญญาณ และ 5) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับประชาชน เช่น การอบรมคุณธรรมจริยธรรม การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การช่วยเหลือสถานที่ที่เป็นสาธารณสมบัติ การช่วยเหลือ ประชาชนในโอกาสที่ควรช่วย การจัดกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น จึงทำให้พระสงฆ์เองซึ่งเดิมเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพ นับถือแล้ว ยิ่งเพิ่มความเคารพยำเกรง ยกย่องให้เป็นผู้นำจิตวิญญาณขึ้นไปอีก และเป็นปูชนียบุคคลที่ดีของผู้คนชุมชน และสังคมสืบไป

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิต; การมีส่วนร่วม; จังหวัดอุทัยธานี; พระสงฆ์

Abstract

In present, the Buddhist Monk played an important role on the folkways people in community because the monk was considered as a spirit leader who able to lead people or villagers to follow in the footsteps of progress and happiness. In order that, according to the monk were practitioner, instructor and developer at the same time which was arising from the experiences in dharma case and lawsuits, we could say that the monks were the symbolic community leaders who were the respectable venerable. This can be concluded from the role of a monk in 5' roles which involved with villagers and local people from the to the present, namely; 1) monks' roles in education 2) monks' roles in propagation of Dharma 3) monks' roles in social welfare 4) monks' roles in spiritual development and 5) monks' roles in promoting cultural preservation and the environment. These were the duty of the monk to get involvement with people, such as ethics training, village development, village development, local development, helping to provide capital relief, helping the public domain, public assistance in the occasion that should help, managing various activities, etc. These mentioned activities made even more revered to the monks who were the local persons in each village to be the spiritual leaders and good venerable persons of people, communities and society.

Keywords: Quality of Life; Participation; Uthaitani Province; Buddhist Monk

บทนำ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบเป็นผู้บรรลุนิพพาน และสอนให้ผู้อื่น ปฏิบัติตามให้ผู้คนตั้งอยู่ในความเจริญและดีงาม พระสงฆ์มี 2 ประเภท คือ พระอริยสงฆ์ ได้แก่ พระสงฆ์ ที่ได้บรรลุนิพพานในพระรัตนตรัย ที่เรียกว่า พระโสดาบันบ้าง พระสกทาคามีบ้าง พระอนาคามีบ้าง และพระ อรหันต์บ้าง ส่วนสมมติสงฆ์ ได้แก่ พระสงฆ์ผู้ปฏิบัติชอบตามพระธรรมวินัยแต่ยังไม่ถึงขั้นบรรลุนิพพาน ในพระรัตนตรัย พระสงฆ์ เกิดมีขึ้นเพราะพระพุทธรัตน พระธรรมรัตน อุบัติขึ้นเป็นความอุบัติขึ้นครบองค์พระรัตนตรัย หลังจากมีพระสงฆ์ เกิดขึ้นในโลกแล้วพระพุทธเจ้าก็ได้ทรงวางแบบแผนวางเป้าหมาย กำหนดบทบาทให้ภิกษุทั้งหลายได้ทำหน้าที่ ทั้งที่เป็นประโยชน์ส่วนตน และประโยชน์แก่ผู้อื่น ดังนั้นพระสงฆ์จึงเริ่มมีบทบาทตั้งแต่นั้นมา ในสังคมปัจจุบัน พระสงฆ์มีความเกี่ยวข้องกับประชาชนมากขึ้น ทำให้มหาเถรสมาคมกำหนดบทบาทหน้าที่ของพระสงฆ์ 6 ด้านด้วยกัน ซึ่งด้านที่เป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ที่จะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับประชาชน คือ ด้านสาธารณสงเคราะห์ การสาธารณสงเคราะห์นี้ ให้เจ้าคณะพระสงฆ์พิจารณาจัดการสงเคราะห์ตามควรแก่โอกาส เช่น 1. การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาตำบล การช่วยจัดหาทุนการสงเคราะห์ การป้องกันภัยยาเสพติด เช่น ยาบ้า การช่วยป้องกันโรคเอดส์ เป็นต้น 2. การช่วยเหลือสถานที่ที่เป็นสาธารณสมบัติ เช่น การสร้างถนนหนทาง ขุดลอกคูคลอง สร้าง ฼าปนสถาน สร้างการประปา สร้างเครื่องกำเนิด

ไฟฟ้า เป็นต้น 3. การช่วยเหลือประชาชน ในโอกาสที่ควรช่วย เช่น การประสพทุกข์ภัย หรือช่วยคนชรา หรือคน พิการ การสาธารณสงเคราะห์จะต้องจัดเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย และความสงบสุข ของบ้านเมือง จึงจะถือว่าเป็นไปด้วยความถูกต้อง และเป็นการสาธารณสงเคราะห์ของคณะสงฆ์ ดังนั้น จำเป็น ต้องมีการดูแลให้เป็นไปในลักษณะเหมาะสม และควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนตามสมควร กรรมการโดย ตำแหน่งผู้ทรงคุณวุฒิ 5-9 คนเป็นกรรมการสำหรับผู้ควบคุม และส่งเสริม มีคณะกรรมการอำนวยการระดับ อำเภอ ระดับจังหวัด ผู้อำนวยการภาค และคณะกรรมการอำนวยการอบรมประชาชนกลาง (พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ), 2548)

พระสงฆ์จึงเป็นบุคลากรหนึ่งที่มีบทบาทถูกยกขึ้นมาให้เป็นนักพัฒนา ในอดีตพระสงฆ์จะเป็นนักพัฒนา ทางด้านจิตใจคอยให้การอบรมปมธรรมะ รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม ที่อาจจะเรียกว่าเป็นสังคม แบบเก่าไปแล้ว และนั่น คือ สิ่งที่เรามองเห็นบทบาทของพระสงฆ์ เพราะมีภาวะความเป็นผู้นำที่วัดจาก ศีล คุณธรรมจริยธรรม และความรู้ได้ที่รับความเคารพ และความน่าเชื่อถือ ในสมัยอดีตจะเห็นได้ว่าการเรียน การให้ความรู้ การแพทย์ การประชุม และการทำกิจกรรมของชาวบ้านจะอิงอยู่กับวัด คือ มีวัดเป็นศูนย์กลาง และพระสงฆ์ยังเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย บทบาทดังกล่าว เราจะเห็นได้ว่าสังคมแบบเก่านั้นมีอะไรที่แตกต่างไปกับสังคมปัจจุบันเป็นอย่างมาก ในแง่ของความสุข เวลา การปฏิสัมพันธ์ ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงน้อย ผู้คนมีความเคารพยำเกรงซึ่งกัน และกัน หรือ อย่างที่เรียกกันว่าประเพณีเชลฐาปายินธรรมนั่นเอง (มีความเคารพนอบน้อมต่อผู้ใหญ่) สรุปว่า คนในชุมชน สังคม ต่างคนต่างรู้หน้าที่ของตน หน้าที่ของกัน และกันว่าควร หรือต้องทำอะไรจึงจะทำให้เกิดประโยชน์สุข แก่ตนเองและผู้อื่นต่อไปดังนั้นการพัฒนาจึงต้องมีการวางเป้าหมายในการพัฒนา และสิ่งที่ควรพัฒนาเป็น ประการแรก คือ การพัฒนาคน เพื่อนำศักยภาพของคนมาใช้ในการบริหารงาน ดังปรากฏตามที่ท่านเจ้าคุณ พระพรหมคุณาภรณ์ อธิบายไว้ โดยสรุปว่า นอกจากการมีเศรษฐกิจเจริญได้ และธรรมชาติดีอยู่คู่กันไปนั้น ต้องเริ่มมาจากการพัฒนาคน และต้องพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งเป็นการพัฒนาทางพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ให้ประสานเกื้อหนุนสอดคล้องกัน จึงเป็นหนทางที่ทำให้การพัฒนาถูกต้องและยั่งยืนนำไปสู่อารยธรรมที่ยั่งยืน ถ้าจะแก้ปัญหาลงโลกให้สำเร็จนำมนุษย์ไปสู่ชีวิตที่ดีงามมีความสุข อย่างอารยชนผู้มีอารยธรรมที่แท้จริงได้ มนุษย์ต้องดำเนินชีวิตเป็นระบบ และต้องพัฒนาให้เกิดประโยชน์เกื้อกูล โยงประสานกันครบทั้งสามด้าน คือ ตัวมนุษย์เอง สังคม สิ่งแวดล้อม และการพิจารณาให้ตลอดรวมเรียกว่า ระบบองค์รวมสมบูรณ์ (พระธรรมปิฎก ป.อ.ปยุตโต, 2543)

เมื่อพิจารณาจากหลักการพัฒนาคนแล้ว จึงเป็นเรื่องสำคัญยิ่งที่พระสงฆ์ควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยเริ่มที่การพัฒนาองค์กรวัดซึ่งถือเป็นหนึ่งในท้องถิ่นให้ดีเสียก่อน พระสงฆ์เองก็ควรปรับบทบาทของตนในยุคที่เป็นสังคมแบบใหม่ที่จะเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อประยุกต์ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้เข้าทันกับยุคที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดหรือที่เรียกว่า ยุคโลกาภิวัตน์และเพราะเหตุนี้ จึงเป็นสาเหตุหลักที่พระสงฆ์ควรที่จะพัฒนาตนเองในรูปแบบใหม่ในแง่ของการได้รับการยอมรับจากภายนอก คือ ความรู้ความสามารถ และในภายใน คือ คุณธรรมจริยธรรมที่มีอยู่ในตัวเป็นการปรับตัวเพื่อให้รู้ทั้งศาสตร์ทางธรรมและทางโลกที่จะนำมาใช้บูรณาการเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ชุมชน และสังคมนั้นๆ ต่อไป

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม หมายถึง ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mental and Emotional Involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group Situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องเป็นเหตุให้เราให้ ภาระการ (Contribution) ให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม ดังกล่าวด้วย (เมตต์ เมตต์การุณจิต, 2544) และยังเป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนไม่ว่าจะเป็นปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มคนที่เห็นพ้องต้องกันเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินงาน โดยการร่วมคิดร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ และร่วมในการติดตามประเมินผล (วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์, 2540) หรือการที่สมาชิกทุกคนในชุมชนสามารถมีโอกาส เข้าร่วมดำเนินการ และมีอิทธิพลในกิจกรรม และกระบวนการ พัฒนา ทั้งยังได้รับผลแห่งการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกันด้วย ทั้งนี้การมีส่วนร่วมสามารถมีได้หลากหลายรูปแบบ โดยครอบคลุมไปถึงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การให้คำปรึกษา การสร้างกลไก เพื่อเสริมสร้างพลังอำนาจ ให้ผู้มีส่วนได้เสียทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม (United Nation, 1981) ทั้งนี้การเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชน เพราะประชาชนให้ความสำคัญกับบทบาทการเข้ามามีส่วนร่วมที่มีลักษณะเหมือนกันและใกล้เคียงกันได้แก่ ร่วมประชุม ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมออกเงิน ร่วมเป็นกรรมการหรือเป็นสมาชิก ร่วมเป็นผู้นำร่วม เป็นผู้ สัมภาษณ์ ร่วมชักชวนเพื่อนบ้าน ร่วมเป็นผู้บริโภค ร่วมเป็นผู้ใช้แรงงาน ร่วมออกวัสดุอุปกรณ์ ร่วมประสาน งาน ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามและประเมินผล ร่วมดูแลรักษาและทะนุบำรุง (ปรัชญา เวสารัชช์, 2528) และการที่บุคคลได้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานทั้งในด้านการแสดงความคิดเห็น และการปฏิบัติ การมีส่วนร่วม จะช่วยสร้างพลังจิตให้ร่วมกันปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ที่มีประสิทธิภาพมากกว่าการยินยอมปฏิบัติตามคำสั่ง นอกจากนี้การมีส่วนร่วมจะช่วยกระตุ้นให้บุคคลสนับสนุนเป้าหมายตลอดจนวัตถุประสงค์ร่วมขององค์กรด้วย นอกจากนี้ความหมายดังกล่าวจะเห็นว่าการมีส่วนร่วมปฏิบัติงานในองค์การประกอบด้วย สารสำคัญ 3 ประการ 1) การมีส่วนร่วมในด้านการแสดงความคิดเห็น 2) การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดการยอมรับในเป้าหมาย และ 3) การมีส่วนร่วมช่วยให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ความรับผิดชอบ (นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, 2531)

ในขณะเดียวกันการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นผลมาจากการเห็นพ้องต้องกันในเรื่องความต้องการ และทิศทางการเปลี่ยนแปลง ซึ่งความเห็นพ้องต้องกันนั้นต้องมีมากพอจนเกิดการริเริ่มโครงการเพื่อการปฏิบัติกล่าว คือ ต้องเห็นพ้องต้องกันของคนส่วนใหญ่ที่จะเข้าร่วมปฏิบัติการนั้น และเหตุผลที่คนมาร่วมปฏิบัติการจะต้องมีความตระหนักว่าต้องปฏิบัติการโดยกลุ่มหรือในนามของกลุ่ม หรือกระทำผ่านองค์กรดังนั้นองค์กรจะต้องเป็นเสมือนตัวทำให้บรรลุถึงความเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ปัจเจกบุคคลหรือกลุ่มคนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องร่วมมือ และรับผิดชอบในกิจกรรมการพัฒนาที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมในขั้นตอนต่างๆ ของการดำเนินกิจกรรมนั้นๆ โดยมีกลุ่มหรือองค์กรรองรับประชาชนที่เข้าร่วมมีการพัฒนาภูมิปัญญาและการรับรู้สามารถคิดวิเคราะห์ และตัดสินใจเพื่อกำหนดการดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง (อาภรณ์พันธ์ จันทรสว่าง, 2542)

ระดับการมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมสามารถแบ่งออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

ระดับที่ 1 ร่วมรับรู้ หมายถึง รัฐได้ให้ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการหรือกิจกรรมแก่ประชาชน เมื่อรัฐมีความคิดริเริ่มมีนโยบายที่จะให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ แล้วเปิดโอกาสให้ประชาชนได้รับรู้โดยการให้ข้อมูลข่าวสารแก่ประชาชนหรือให้สิทธิแก่ประชาชนนั้นนับว่าเป็น

จุดเริ่มต้นของการให้ประชาชนได้มี โอกาสเข้ามามีส่วนร่วมด้วย เนื่องจากข้อมูลข่าวสารจะบอกถึง โครงการหรือกิจกรรมที่กำลังจะเกิดขึ้นความจำเป็นและความสำคัญที่จะต้องให้มีโครงการหรือ กิจกรรมนั้นๆ รวมถึงการดำเนินการ และมาตรการต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาอีกด้วยการร่วม รับรู้ในข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ อาจจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการ พัฒนาอย่างชัดเจนรวมตลอดไปจนถึงข้อมูลข่าวสารที่ได้รับนั้นหากมีความ ไม่ชัดเจน ถูกต้องครบถ้วน แล้วอาจนำไปสู่ ความขัดแย้งที่อาจถึงขั้นรุนแรงได้

ระดับที่ 2 ร่วมคิดร่วมแสดงความคิดเห็น หมายถึง เมื่อประชาชนได้ร่วมรับรู้ข้อมูลข่าวสาร จากรัฐแล้วประชาชนก็จะร่วมค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหา ความจำเป็น และความต้องการที่ต้อง ให้มีโครงการหรือกิจกรรมนั้น พร้อมร่วมแสดงความคิดเห็นเพื่อหน่วยงานเจ้าของโครงการหรือ กิจกรรม หรือหน่วยงาน หรือผู้ที่มีอำนาจตัดสินใจจะได้นำไปใช้ประกอบการพิจารณาต่อไป

ระดับที่ 3 ร่วมพิจารณา ร่วมตัดสินใจ หมายถึง ร่วมพิจารณาเห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วยกับ โครงการหรือกิจกรรม การเลือกพื้นที่ที่ตั้งโครงการ โดยเฉพาะประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ที่จะตั้งโครงการ ควรจะมีส่วนร่วมพิจารณารับหรือปฏิเสธไม่ให้โครงการตั้งในพื้นที่ การมีส่วนร่วมของประชาชนใน ระดับนี้ในความถูกต้องแล้วมีความสำคัญมาก เนื่องจากประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการ พิจารณา ตัดสินใจ จนถึงการเลือกพื้นที่ตั้งโครงการเป็นเจ้าของที่ซึ่งได้รับผลประโยชน์หรือผลกระทบ โดยตรงมากกว่าประชาชนอื่นๆ

ระดับที่ 4 ร่วมดำเนินการ หมายถึง ร่วมในการลงทุน ร่วมในการคัดเลือกผู้ปฏิบัติงานหรือ ร่วมปฏิบัติงานเอง ในระดับการมีส่วนร่วมนี้อาจจะทำได้ในทุกประเภทของโครงการ เช่น หากเป็น โครงการที่จำเป็นต้องใช้ผู้มีความรู้เฉพาะด้าน ผู้ชำนาญการ หรือใช้เทคโนโลยีขั้นสูงแล้วบางครั้ง เป็น ความยุ่งยากที่จะให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมปฏิบัติงานได้ แต่หากเป็นโครงการหรือกิจกรรมระดับ ท้องถิ่นที่ใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านได้ชาวบ้านหรือประชาชนในท้องถิ่นก็เข้าร่วมกิจกรรมได้ หรือเป็นการ ร่วมดำเนินการด้วยการลงทุนถือหุ้นก็ย่อมถือว่ามีร่วมดำเนินการได้

ระดับที่ 5 ร่วมติดตาม ตรวจสอบและประเมินผล หมายถึง การร่วมตรวจสอบและติดตามผล การดำเนินการตามโครงการหรือกิจกรรมนั้นๆ ว่าเป็นไปตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์หรือไม่ การมี ส่วนร่วมของประชาชนในระดับนี้จะประโยชน์ต่อการพัฒนาเป็นอย่างมาก เพราะประชาชนจะทำ หน้าที่คอยเฝ้าระวัง และเตือนภัยการดำเนินการโครงการเพื่อป้องกัน และแก้ไขปัญหาได้อย่าง ทันท่วงทีก่อนที่จะมีผลร้ายเกิดขึ้น และเมื่อมีการดำเนินการตามโครงการ หรือกิจกรรมแล้วก็ต้องมี การประเมินผลว่าการดำเนินการนั้นๆ บรรลุเป้าหมาย และวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด และการ ดำเนินการเป็นอย่างไร เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการพิจารณานำเอามาตรการที่เหมาะสมมาใช้ได้อย่าง มีประสิทธิภาพ

การมีส่วนร่วมทั้ง 5 ระดับนี้ หากได้มีโอกาสเข้าไปมีส่วนร่วมด้วยทุกระดับแล้วย่อมถือว่าเป็น การมีส่วนร่วมที่สมบูรณ์ตามแนวความคิดการมีส่วนร่วม อย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมของบุคคลย่อม ต้องคำนึงถึงประเภทโครงการ หรือกิจกรรม กระบวนการดำเนินงานช่วงเวลาในการเข้าไปมีส่วนร่วม ระดับของการมีส่วนร่วมองค์กรหรือ กลุ่มบุคคล หรือปัจเจกบุคคลที่มีส่วนร่วม และกฎหมายรองรับ การมีส่วนร่วมของประชาชน (สุนีย์ มัลลิกะมาส, 2545) ทั้งนี้รูปแบบการมีส่วนร่วมว่าสามารถแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. ลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Genuine Participation) ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจถ้าหากไม่มีส่วนร่วมในการตัดสินใจไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วมที่แท้จริง และการมีส่วนร่วมที่แท้จริงจะต้องมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทุกขั้นตอน

2. การมีส่วนร่วมไม่แท้จริง เช่น (Non-Genuine Participation) การร่วมลงแขก ร่วมลงแรงในการทำโครงการ การร่วมบริจาคเงิน หรือสิ่งของอื่นๆบางส่วน หรือร่วมบำรุงรักษาโดยไม่ได้ร่วมในขั้นตอนการตัดสินใจ (สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครงการ, 2543)

ในขณะเดียวกัน การมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน คือ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทุกขั้นตอนมีความสัมพันธ์โดยมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมที่ขั้นตอนการตัดสินใจเป็นประการสำคัญ ซึ่งในแนวทางการมีส่วนร่วมนั้นมุ่งเน้นให้ประชาชนเป็นผู้คิดค้นปัญหา เป็นผู้ที่มีบทบาทในทุกๆ เรื่อง ไม่ใช่กำหนดให้ประชาชนปฏิบัติในเรื่องใดเรื่องหนึ่งทุกอย่างต้องเป็นเรื่องของประชาชนที่จะคิด ซึ่งแนวความคิดนี้มีกรอบพื้นฐานและการวิเคราะห์การมีส่วนร่วม ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ประกอบด้วย การริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินการ ตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหารและการประสานขอความช่วยเหลือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ประกอบด้วยผลประโยชน์ทางวัตถุประสงค์ ประโยชน์ทาง ด้านสังคม และส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการควบคุมตรวจสอบการดำเนินกิจกรรมทั้งหมดและเป็นการแสดงถึงการปรับตัวในการมีส่วนร่วม (Cohen, John M., & Uphoff, Norman T., 1989)

กล่าวโดยสรุปการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน เนื่องจากมีปัจจัยหลายอย่างที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วม เช่น ประโยชน์ที่จะได้รับจากการเข้าไปมีส่วนร่วม กลไกการมีส่วนร่วม เป็นต้น ซึ่งการมีส่วนร่วมนั้นจะเชื่อมโยงทุกฝ่ายเข้ามาเกี่ยวข้องกัน โดยเหตุผล และความจำเป็นของการมีส่วนร่วม ดังนั้น เมื่อพิจารณาแล้วบุคคลจะเข้ามามีส่วนร่วมได้นั้นจะต้องประกอบด้วยหลักการมีส่วนร่วม 4 ประการ คือ 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผลองค์ประกอบที่ 4 ข้อนี้นี้สามารถตอบโจทย์ของการมีส่วนร่วมว่าจะดำเนินไปทิศทางไหน และสร้างประโยชน์ หรือได้รับประโยชน์ร่วมกันอย่างไร แต่จะอย่างไรก็ตามการมีส่วนร่วมนั้น ไม่ว่าเราจะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วมแต่ท้ายสุดการมีส่วนร่วมอาจจะส่งผลให้เราเข้าไปมีส่วนร่วมอย่างไม่รู้ตัวก็เป็นได้ เพราะมนุษย์เราอยู่เป็นกลุ่มเป็นหมู่ เป็นสังคมดังนั้น จึงเป็นเรื่องที่เราจะปฏิเสธไม่ได้กับการที่เราจะกล่าวว่า ไม่ได้มีส่วนร่วมใดๆ ในกิจกรรมนั้น เพราะสุดท้ายแล้วเราอาจกลายเป็นผู้ที่เข้าไปมีส่วนร่วมไม่ทางตรงก็ทางอ้อมทางใดทางหนึ่งนั่นเอง

คุณภาพชีวิตของประชาชน

การดำรงชีวิตในระดับที่เหมาะสมของมนุษย์ ตามสภาพความจำเป็นพื้นฐานในสังคม ซึ่งสนองต่อสิ่งที่ต้องการทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และความคิดอย่างเพียงพอจนก่อให้เกิดความสุขตลอดทั้งการมีสุขภาพทางร่างกายและจิตใจที่ดี

คุณภาพชีวิต แปลว่าลักษณะของชีวิตที่มีคุณภาพหรือคุณสมบัติของชีวิตที่ดีหรือสิ่งที่ทำให้ชีวิตมีคุณภาพ หมายถึง องค์ประกอบและลักษณะต่างๆ ที่แสดงถึงสภาพของชีวิตที่ดำรงอยู่ด้วยดีเป็นส่วนร่วมที่เกื้อกูลซึ่งกันและกัน สังคมและธรรมชาติมีความพร้อม และสามารถที่จะพัฒนาตัวเองให้เจริญงอกงามสู่ความสันติสุข และอิสรภาพ สมบูรณ์ (พระเทพเวที ป. อ. ปยุตโต, 2533) ความเป็นอยู่ของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับสภาพทางการศึกษา อนามัย เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ เชื้อชาติวัฒนธรรมและวิธีการเลี้ยงดูตามความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์แล้วคุณภาพชีวิตนั้นขึ้นอยู่กับความพอใจของคนๆ นั้น ซึ่งความเป็นจริงอาจมีข้อแตกต่างกันไประหว่างอีกคนหนึ่งกับอีกคนหนึ่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบระหว่างคนสองคนเพราะมีลักษณะสิ่งแวดล้อมทางชีวกายภาพ ที่ต่างกัน เชื้อชาติต่างกัน และวิธีการเลี้ยงดูต่างกันคุณภาพชีวิตมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างมาก ถ้าสิ่งแวดล้อมที่ดีมีส่วนส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดีได้ด้วย เพราะสิ่งแวดล้อมเป็นปัจจัยสำคัญในการมีชีวิตอยู่ของมนุษย์โดยอย่างยิ่งเป็นปัจจัยสี่ ซึ่งมนุษย์ทุกๆ คนมีความต้องการเป็นขั้นพื้นฐาน

กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิต หมายถึง การมีชีวิตที่ดีมีความสุขมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสุขภาพ ได้แก่สุขภาพกาย และสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่ วัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่การประกอบอาชีพ รายได้ เป็นต้น

การพัฒนาคุณภาพชีวิต ถือว่าเป็นสิ่งที่ควรกระทำ เพราะปัญหาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ส่วนใหญ่ก็มี สาเหตุมาจากมนุษย์นั่นเอง เช่น ปัญหาจำนวนประชากรมากเกินไป ปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหา ทางสังคม รวมถึงค่านิยมต่างๆ ของสังคม ดังนั้นหากจะกล่าวถึงแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ก็ควรพิจารณาที่องค์ ประกอบคุณภาพชีวิตว่ามีสิ่งใดเป็นองค์ประกอบอยู่บ้าง มีหลายหน่วยงานได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนา คุณภาพชีวิตว่า ควรมีองค์ประกอบ แตกต่างกันไป

การที่ประชาชนจะมีคุณภาพชีวิตที่จะต้องใช้อาหารและโภชนาการที่เหมาะสม เครื่องนุ่งห่มที่อยู่อาศัย ที่เหมาะสม มีการดูแลสุขภาพกาย และจิต การรักษาพื้นฐานการศึกษา เพื่อพัฒนาอาชีพความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน การบริการพื้นฐานทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อการประกอบอาชีพอย่างยุติธรรม และยังต้องมี องค์ประกอบที่สำคัญอีก 2 องค์ประกอบ คือ องค์ประกอบทางด้านจิตวิสัย หรือเรียกว่าองค์ประกอบทางด้าน จิตวิทยาเป็นองค์ประกอบเชิงคุณภาพ และองค์ประกอบด้านวัตถุวิสัย หรือเรียกว่าองค์ประกอบด้านสังคม เศรษฐกิจการเมืองและสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบเชิงปริมาณประกอบเชิงคุณภาพสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ ประกอบเชิงปริมาณ (สุวรรณ เอี่ยมสุขวัฒน์, 2530) โดยสรุปแล้วคุณภาพชีวิตที่ดีต้องประกอบไปด้วย 5 ประการ คือ

1. มาตรฐานการครองชีพ หมายถึง มาตรฐานความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันของประชากรเกี่ยวข้องกับรายได้ต่อบุคคล สุขภาพ การศึกษา ที่อยู่อาศัย และการสังคมสงเคราะห์ สิ่งต่างๆ นี้ เป็นส่วนสำคัญทำให้ มาตรฐานการครองชีพของมนุษย์เปลี่ยนแปลงได้

2. การเปลี่ยนแปลงของประชากร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงประชากรอันเป็นผลมาจากการเกิด การตาย และการย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยมีผลให้ประชากรเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มจำนวน หรือ

ลดลง การเปลี่ยนแปลงประชากรมีผลกระทบต่อสถานการณ์หลายด้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนการจัด บริการสาธารณูปโภคปัจจัยต่างๆ ล้วนมีผลต่อคุณภาพชีวิต

3. ระบบสังคมและวัฒนธรรม มนุษย์เมื่อรวมกันมากจำเป็นต้อง มีระบบ มีกฎเกณฑ์ที่เรียกว่า รูปแบบการปกครอง กฎหมาย และมีแนวปฏิบัติอันเกิดจากความเชื่อและศรัทธาในลักษณะเดียวกัน เพื่อให้การ ดำรงชีวิตร่วมกันมีความสุขซึ่งจะนำไปสู่การมีคุณภาพชีวิตที่ดี

4. กระบวนการพัฒนา การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น โดยจะ ต้องกระทำอย่างต่อเนื่องกันและสัมพันธ์กับปัจจัยทางสังคม สภาพแวดล้อมและทรัพยากร ด้านคุณภาพชีวิต ทั้งระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศนั้น ประชากรแต่ละกลุ่มจะต้องมีการ พัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้ บรรลุถึงเป้าหมายการมีคุณภาพชีวิตที่ดี

5. ทรัพยากร เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ประเทศที่มีทรัพยากรธรรมชาติ สมบูรณ์ จะมีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ จะมีผลทำให้มาตรฐานการดำรงชีวิตอยู่ในระดับสูง ประเทศใดมีสภาพตรงกันข้าม ก็จะมีมาตรฐานในการดำรงชีวิตอยู่ในระดับต่ำ ดังนั้น ทรัพยากรจึงเป็น เครื่องกำหนดลักษณะประเทศที่ร่ำรวยและประเทศที่ยากจนได้

ทั้งนี้ประชากรทุกคนย่อมมีความต้องการคุณภาพชีวิตระดับหนึ่งที่เป็นพื้นฐานในการ ดำรงชีวิตการมีเกณฑ์สำหรับประเมินคุณภาพชีวิตจะช่วยให้บุคคลเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของตนเอง กับเกณฑ์ต่างๆ เพื่อจะได้ทราบว่าตนเองมีคุณภาพชีวิตหรือไม่ หรือมีคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับใด ซึ่ง ตัวชี้วัดที่เป็นตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของคนไทยใน 13 ด้าน (สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ , 2543) ประกอบด้วย

1) ครอบครัวประกอบด้วยความสัมพันธ์ของคนในครอบครัว สิ่งแวดล้อมภายในและภายนอก ครอบครัวรวมถึงความสะดวกในการเดินทางไปอื่น

2) สังคมประกอบด้วย ความสัมพันธ์กับเพื่อน เพื่อนบ้าน ผู้คุ้นเคยการมีส่วนร่วมในสโมสร องค์กร สังคม ความสะดวกสบายในการพบปะสังสรรค์

3) การงานประกอบด้วยความมั่นคง ความอิสระโอกาสในการแสดงความสามารถโอกาสที่จะ ก้าวหน้าในหน้าที่การทำงานรวมทั้งค่าตอบแทนนอกจากนี้ยังรวมถึงความสัมพันธ์ของเพื่อนร่วมงาน และ สภาพของที่ทำงาน

4) สุขภาพอนามัย ประกอบด้วย ความแข็งแรงของสุขภาพร่างกาย การออกกำลังกาย

5) เวลาว่างและพักผ่อนหย่อนใจประกอบด้วยการใช้เวลาว่างในการเล่นกีฬาทำงานอดิเรก ชมรายการบันเทิงต่างๆ และความสะดวกในการเดินทางไปพักผ่อนหย่อนใจ

6) ความเชื่อศาสนา ประกอบด้วย เสรีภาพในการนับถือ การประกอบทางพิธีกรรมทาง ศาสนา ความศรัทธาต่อหลักธรรมทางศาสนา และการปฏิบัติธรรมของสงฆ์

7) ตนเอง ประกอบด้วย ความภาคภูมิใจในตัวเองเกี่ยวกับความสำเร็จในชีวิตทาง ด้านการ ทำงาน การศึกษาและความสัมพันธ์กับคนอื่น รวมทั้งความเชื่อมั่นในตนเอง

8) สาธารณสุข ประกอบด้วย การให้บริการสถานพยาบาล แพทย์ และพยาบาล

9) การบริโภคสินค้าและบริการต่างๆ ประกอบด้วยความหลากหลายของสินค้าคุณภาพ สินค้า ราคาสินค้าและการให้บริการร้านค้า

10) ทรัพย์สิน ประกอบด้วย บ้าน เฟอร์นิเจอร์ สิ่งอำนวยความสะดวกในบ้าน ยานพาหนะ เครื่อง แต่งกาย และเครื่องประดับต่างๆ

11) ท้องถิ่น ประกอบด้วย การให้บริการของชุมชนทางด้านสาธารณสุข สาธารณภัย สาธารณูปโภคการศึกษา การขนส่ง และสวัสดิการอื่นๆ

12) รัฐบาลไทย ประกอบด้วยนโยบาย และการบริหารด้านเศรษฐกิจ สังคมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

13) ชีวิตในเมืองไทย ประกอบด้วย สิทธิพื้นฐานในการรับข่าวสารความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรม คุณภาพการศึกษาการเลือกสถานะในสังคม การอนุรักษ์สภาพแวดล้อมธรรมชาติ

ตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตเป็นตัววัดความเป็นอยู่ของประชาชนว่ามีคุณค่าของชีวิตที่ดี มีความสุข หรือมีความเป็นอยู่ที่พอเพียง และสามารถชี้วัดคุณภาพชีวิตได้ถูกต้อง และตรงกับความเป็นจริง โดยคำนึงถึงบริบทของสังคม และทุกภาคส่วนได้มีส่วนร่วม และควรพัฒนาไปพร้อมๆ กันทุกด้าน ทั้งการศึกษา สุขภาพ สังคมและสิ่งแวดล้อม โดยเชื่อมโยงเป็นมิติเดียวกัน ร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการขับเคลื่อนร่วมกัน

กล่าวโดยสรุป คุณภาพชีวิตที่ดีเป็นการมีชีวิตที่ดีมีความสุข มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านสุขภาพ ได้แก่สุขภาพกายและสุขภาพจิต ด้านสังคม ได้แก่วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ การประกอบอาชีพรายได้ เป็นต้น รวมทั้งเป็นความรู้สึกของการอยู่อย่างพอใจ ต่อองค์ประกอบต่างๆ ของชีวิต ที่มีส่วนสำคัญมากที่สุดของบุคคล สามารถดำรงตนเองให้เป็นประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคม เป็นคนที่มีรู้จัก การช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน และไม่ทำให้เป็นภาระที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่สังคม

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุทัยธานี

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุทัยธานี เป็นการอธิบายถึงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันกระทั่งเป็นไปในอนาคต จะเห็นว่ามีเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของพุทธบริษัทเป็นอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นศูนย์รวมศรัทธาของประชาชนผู้นับถือ และเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ และอีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนา เป็นเหมือนรากเหง้าแห่งความเป็นชาติ และเป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมของประเทศไทยทั้งด้านสังคมและวัฒนธรรม (คณะนิพนธ์ จันทบุต, 2530) พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุทัยธานีนั้นจะเน้นการให้การศึกษาแก่ ประชาชนโดยเฉพาะในด้านการดำรงชีวิตที่ดีงาม ชีวิตที่ประเสริฐ ตามหลักการพระพุทธศาสนา เรียกว่าบพทบาทของครู แม้องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ก็ได้รับการยกย่องจากบุคคลทั่วไปว่าเป็นพระบรมครู ทำหน้าที่ฝึกเทศาและ มนุษย์ได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เพราะพระองค์ฝึกคนธรรมดาให้เป็นคนดี (กัลยาณชน) และกลายเป็นคนประเสริฐ (อริยชน) ในระดับสูงสุดดังนั้นบพทบาทของพระสงฆ์ในฐานะครูเป็นบพทบาทถาวรตลอดมาตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันอีกบพทบาทหนึ่งก็คือ การให้คำปรึกษาเป็นเรื่องสำคัญคนในสังคมยุคหลังโดยทั่วไปมักจะตัดสินใจทำการสิ่งใดได้ยาก ไม่กล้า เกิดความกลัว ฉะนั้นพระสงฆ์จึงต้องทำหน้าที่ช่วยในการตัดสินใจให้คำปรึกษาแก่ประชาชนอันเป็นการแสดงออกถึงบพทบาทของความเป็นผู้นำด้านภูมิปัญญาเพื่อให้เกิด

การพัฒนา” พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัดอุทัยธานีในยุคปัจจุบัน มีหน้าที่ดังนี้

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 1 ที่พึงบวช พระสงฆ์เป็นหนึ่งในรัตน 3 เป็นสิ่งที่เคารพนับถือบูชาสูงสุดในพุทธศาสนาเป็นที่พึ่งทางใจ เป็นผู้นำทางจิตใจ ด้วยการพัฒนาหรือยกระดับจิตใจของคนให้สูงขึ้นด้วยการมีธรรม มีเหตุผล และเข้าสภาพต่างๆ ตามความเป็นจริง เป็นผู้ปฏิบัติปฏิบัติชอบเพื่อหลุดพ้น สามารถเป็นที่พึ่งบวชของ พุทธศาสนิกชนชาวบ้าน

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 2 การสอนธรรม พระสงฆ์นอกจากมีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้วยังมีหน้าที่สำคัญในการประกาศเผยแผ่พระธรรมคำสั่งสอน เป็นหน้าที่โดยตรงที่พระสงฆ์จะสอนธรรมให้เป็นธรรมทาน เทศนาสั่งสอนอบรมประชาชนทุกชั้นทุกเพศทุกวัยให้เกิดศรัทธาปสาทะความเชื่อความ เชื่อมั่น เชื่อมั่น ชี้ทางให้รู้บาปบุญคุณและโทษ ความเสื่อม เหตุแห่งความเสื่อม ความเจริญและเหตุแห่งความเจริญ ให้เข้าใจและให้เห็นจริงแน่นอน ำให้ละเว้นความชั่ว หันมาประพฤติดี ปฏิบัติชอบ มีเมตตา สัจจะ กตัญญูกตเวที หิริ โอตตัปปะศีล 5 เป็นต้น

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 3 การนำปฏิบัติ พระสงฆ์เมื่อศึกษาเข้าใจในธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าแล้วจะต้องปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ ปฏิบัติถูกต้องในธรรมวินัยที่ได้ศึกษาอบรมมาเป็นอย่างดีโดยการรักษาศีล 227 อย่างเคร่งครัด ปฏิบัติอภิสมาจารสำรวมอินทรีย์ และการสร้างคุณธรรมต่างๆ ที่แสดงเป็นแบบอย่างการครอง ชีวิต เช่น สันโดษ มีเมตตา สัจจะ ให้เกิดขึ้น อันเป็นตัวอย่างให้แก่ประชาชนประพฤติปฏิบัติตามพระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 4 การพัฒนาพระสงฆ์สามารถทำหน้าที่ ช่วยเหลือดำเนินการและให้คำปรึกษา ชุมชนหรือชาวบ้านและที่สำคัญการพัฒนาในสถานที่วัด รู้ก้ำพอง อาการและสิ่งก่อสร้างการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่น่า อยู่ให้ร่มรื่นเป็นธรรมชาติ และการพัฒนาต้องสอดคล้อง และถูกต้องตามพระธรรมวินัยและพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำชาวบ้านสร้างสรรค์พัฒนาสิ่งที่จำเป็นสำหรับชาวบ้านและประชาชนทั่วไป โดยการชักชวนให้ร่วมกลุ่มร่วมแรงร่วมใจ และร่วมทุนสร้างกองทุนประจำหมู่บ้าน หรือการสร้างถนนภายในหมู่บ้าน ขุดคูคลองส่งน้ำ ท่อระบายน้ำ สร้างสุขา สร้างศาลา สวนสุขภาพ เป็นต้น

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 5 การปริกษาติ พระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำปรึกษาในเรื่องต่างๆ ได้เป็น อย่างดีเป็นที่เชื่อถือศรัทธามาและมีสถานที่อยู่แน่นอนสำหรับสังคมไทยเป็นผู้เชี่ยวชาญในด้านต่างๆ และให้คำปรึกษา ในด้านศาสนพิธี ความรู้วิชาทางด้านจิต ช่วยแก้ปัญหาของสังคมชาวบ้าน เมื่อชาวบ้านมีปัญหาชีวิต และครอบครัว

พระสงฆ์กับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่ 6 การมีส่วนช่วยสังคม การช่วยสังคมของพระสงฆ์ไม่ว่าด้านเศรษฐกิจ สอนรู้จัก ขยันหมั่นเพียร สอนให้รู้จักเก็บออมรู้จักประหยัด สอนให้สันโดษ ด้านการการปกครอง เป็นแบบอย่างที่ดีในการบริหาร กิจกรรมคณะสงฆ์ให้อยู่ในกรอบแห่งพระธรรมวินัยช่วยพัฒนาจิตใจของประชาชนชาวบ้านกลุ่มหรือเผ่าต่างๆ ให้เป็น พลเมืองดีมีศีลธรรม ลดปัญหาเหล่านี้พระสงฆ์จะมีความเข้าใจและสามารถเป็นแบบอย่างที่ดี สามารถมีส่วนช่วยในด้าน การศึกษาของชาติให้การศึกษาแก่คนยากจน พระสงฆ์ทำหน้าที่เป็นครูสอน เป็นศูนย์กลางของศึกษาชุมชน (คุณโท ชันน์, 2525) ซึ่งถ้าอธิบายการมีส่วนร่วมของพระสงฆ์ในปัจจุบันเพื่อพัฒนาชุมชนในยุคปัจจุบันในเชิง ทฤษฎีนั้น จะอธิบายได้เป็นบทบาทเปรียบเสมือนบทบาทของตัวละครที่ก าหนดให้ผู้แสดงในละคร

เรื่องนั้นๆ เป็นตัว (ละคร) อะไร มีบทบาทที่ต้องแสดงอย่างไร ถ้าแสดงผิดบทหรือไม่สมบทบาทก็อาจถูกเปลี่ยนตัวไม่ให้แสดงไปเลย บทบาทของบุคคลยังขึ้นอยู่กับกรล้อมเกลทาทางสังคม (Socialization) และบุคลิกภาพของบุคคลนั้นด้วย ซึ่งใน ประเด็นนี้ ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายไว้ว่า บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันออกไปตามลักษณะ สถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุจูงใจ การอบรมและความพอใจ

พระสงฆ์เป็นคำรวมที่ใช้เรียกศาสนบุคคลในพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระภิกษุและสามเณร พระภิกษุ คือ ผู้ได้รับการอุปสมบทตามพระธรรมวินัยและระเบียบแบบแผนประเพณีของคณะสงฆ์ไทย ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 4 (พ.ศ. 2526) พระภิกษุในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทบวชชั่วคราว ไม่ถึง 3 เดือน หรือไม่ครบตามพรรษาบวช 3 เดือน จำพรรษา 1 พรรษา หรือมากกว่าแต่ไม่เกิน 5 พรรษา อีกประเภทหนึ่ง บวชเป็นศาสนทายาทสืบพระศาสนา ประเภทหลังบวชเป็นเวลานานจนถึงบวชตลอดชีวิต แบ่งได้ว่าเป็นภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ ได้แก่ กรรมการเถรสมาคม และเจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และผู้ช่วย เจ้าอาวาส ตลอดจนเลขานุการเจ้าคณะต่าง

การเข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนนั้น พระสงฆ์จะถูกกำหนดบทบาทจาก หน้าที่ ที่พึงจะเป็น ให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างจริงจัง บำเพ็ญประโยชน์แก่ตนเอง และสังคมด้วยความเสียสละพระสงฆ์เข้าไปมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน หรือพัฒนาชุมชนที่อาศัยนั้นๆ ทั้งใน รูปแบบของนามธรรม และรูปธรรม ดังต่อไปนี้

การพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษา การเรียนการสอนในสมัยก่อนที่จะมีเป็นแบบแผนเป็นรูป ชั้นเรียนมีกำหนดแน่นอนตายตัวอย่างโรงเรียนในความหมายในปัจจุบันยังไม่มีที่ทั่วไปเป็นการเรียนการสอน อย่างไม่เป็นระบบขึ้นอยู่กับครูผู้สอน และตามแต่สถานที่สิ่งแวดล้อมจะอำนวย ส่วนมากลูกชาวบ้านเมื่อ มาเรียนก็สามารถอ่านเขียนตัวพยัญชนะ และแจกลูกถึงตัวแม่เกยได้ก็มักจะลาพระอาจารย์กลับไปอยู่บ้าน เพื่อช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพ ถ้าพ่อแม่ก็มีกำลังก็ให้ลูกเรียนต่อไปจนครบอายุบวชก็บวชเรียนพระธรรมวินัย ต่อไปจะได้เรียนหนังสือขอม หรือภาษาบาลีบ้าง และหากไม่บวชแต่สมัครใจเรียนวิชาชีฟได้พ่อแม่ก็นำไปฝากพระสงฆ์ที่มีความรู้วิชานั้นๆ เมื่อชาวบ้านนิมนต์พระที่มีความรู้ไปทำอะไรลูกศิษย์มักจะได้รับความรู้ และ จดจำไว้จนชำนาญในที่สุด และเมื่อไม่ได้เรียนหนังสือไม่ได้รับราชการที่เกี่ยวกับหนังสือในวังก็ไม่ว่าจะเอา ความรู้ไปทำอะไรนานเข้าก็ลืมหมด

สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าอยู่หัว เป็นสมัยของการปฏิรูประบบเศรษฐกิจ และสังคม ครั้งแรกของเมืองไทยงานด้านพระพุทธศาสนาได้รับการปรับปรุงด้วยพระองค์ทรงโปรดเกล้าให้มีอาจารย์ สอนเลข สอนหนังสือไทยทุกๆ พระอาราม เนื่องจากทรงมีพระราชดำริว่าเด็กผู้ชายที่จะสนใจเล่าเรียนหนังสือ ไทย ลายมือวิชาหนังสือ และกระบวนเลขโหรอย่างที่เป็นมานั้นน้อย หากเป็นเช่นนี้ผู้ที่เรียนหนังสือไทย ลายมือ และเลขไทยก็จะเสื่อมสูญจึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งพระอารามหลวงสำหรับจะได้สั่งสอนพระภิกษุสามเณร และศิษย์วัดเหตุที่ทรงมีพระดำริให้เริ่มมีการสอนที่วัดเนื่องจากการศึกษาของไทยแต่เดิมมา ศูนย์กลางจะมีอยู่ 2 แห่ง คือ วัด กับวัง เนื่องจากสถานที่ทั้งสองแห่งเป็นที่รวมความรู้ศิลป และช่างฝีมือแต่ วังเป็นสถานที่ที่คนทั่วไปเข้าไม่ถึงคนส่วนมากจึงมุ่งเข้ารับการศึกษาภายในวัดเนื่องจากมีแพร่หลายในทุกถิ่น เป็นสถานที่เปิดสำหรับคนทั่วไป เป็นศูนย์กลาง และเป็นแหล่งให้การศึกษาแก่ประชาชนส่วนใหญ่

จากความสำคัญของวัดและพระพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีสำคัญ ที่พระพุทธศาสนา ไปเกี่ยวข้องกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน คือ

1. ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางของการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรม สั่งสอนชาวกรุงและชาวเมือง ในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชุมชนห่างไกลยังพอมอง เห็นแม้ไม่มีศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็พอเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย

2. ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่กับเรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชก็เพื่อเรียน แล้วความหมายเลยไปถึงบวชอยู่แค่เรียน เรียนแล้วใครอยู่พึงอยู่ ไม่ใครอยู่พึงสึกไป (พระมหา กฤษฎา นันทเพชร, 2540)

กล่าวโดยสรุป ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตด้านการศึกษานั้น ปัจจุบันได้เปิดการเรียนการสอน มีอยู่ 3 แผนก ได้แก่ แผนกธรรม แผนกบาลี และแผนกสามัญศึกษา แผนกธรรม และแผนกบาลี นั้นเป็นการจัดการ ศึกษาเฉพาะด้านหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาล้วนๆ ไม่มีวิชาสามัญศึกษาเข้าไปปะปน ส่วนแผนก สามัญศึกษานั้นเป็นการจัดการศึกษาที่ผสมผสานกันทั้งหลักสูตรแผนกธรรม แผนกบาลี และหลักสูตรสามัญ ศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการเข้าด้วยกัน แต่หลักสูตรแผนกธรรม-บาลีไม่เข้มข้นมากนักแต่ก็ยังมีเนื้อหา มากกว่าวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียน ดังนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจึงเป็นหลักสูตรที่ เหมาะสมกับเยาวชนยุคปัจจุบัน เพราะสามารถบูรณาการนำเอาการศึกษาสงฆ์ทั้ง 3 แผนกมาหลอมเป็นหนึ่ง เดียว ซึ่งเป็นการศึกษาแผนกเดียวที่ทุกคนยอมรับว่า เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของคณะสงฆ์ตาม พ.ร.บ. การ ศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

บทบาทในด้านการพัฒนาจิตใจของพลเมืองแต่เดิมสมัยพุทธกาล เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้ อรหันต์ สัมมาสัมโพธิญาณแล้วได้ตัดสินใจพระทัยเผยแผ่สิ่งที่พระองค์ได้ตรัสรู้แก่มหาชน เพื่อให้พ้นทุกข์ ด้วยผู้ที่ประสงค์ จะพ้นทุกข์ตามแนวทางของพระพุทธองค์ก็จะเข้ามาบวชเป็นพระสงฆ์ เพื่อศึกษา ธรรมปฏิบัติ และทำ พระนิพพานให้แจ้งต่อมาเมื่อพระสงฆ์เหล่านั้นได้ศึกษา และปฏิบัติจนบรรลุธรรม แล้วจึงได้เป็นกำลัง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา นอกจากทำหน้าที่ในการศึกษา และปฏิบัติ พระสงฆ์จึงมีหน้าที่ในการสั่งสอน และเผยแผ่ธรรมแก่ประชาชนอีกด้วย ในสมัยโบราณการเผยแผ่ ธรรมะของพระสงฆ์จำกัดอยู่ในเฉพาะขอบเขตของวัด และชาวบ้านในวันพระ หรือวันสำคัญทาง พระพุทธศาสนา การเทศนาในงานบุญพิธี หรืองานบุญต่างๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพ หรือใน โอกาสที่ญาติโยมไปวัดเพื่อทำบุญเพื่อขอคำปรึกษา

ในสมัยโบราณการเผยแผ่ธรรมะของพระสงฆ์ จำกัดอยู่ในเฉพาะขอบเขตของวัด และชาวบ้าน ในวันพระ หรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเทศนาในงานบุญพิธี หรืองานบุญต่างๆ เช่น งาน ทำบุญบ้าน งานศพ หรือในโอกาสที่ญาติโยมไปวัดเพื่อทำบุญเพื่อขอคำปรึกษา แต่ปัจจุบันเมื่อกิจการ พระศาสนาเจริญเติบโต เป็นปึกแผ่น มีการจัดองค์กรทางศาสนาที่เป็นระบบ และระเบียบแบบแผน ประกอบกับความก้าวหน้าทาง เทคโนโลยีการขนส่ง และการสื่อสารช่วยให้การเดินทางไปในถิ่นต่างๆ มีความสะดวกยิ่งขึ้น และสามารถส่งข่าวสารในรูปแบบต่างๆ ถึงคนจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ และรวดเร็ว พระสงฆ์ในยุคปัจจุบัน สามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และ เข้าถึงประชาชนกลุ่มต่างๆ ได้มากยิ่งขึ้น

กล่าวโดยสรุป ในด้านการพัฒนาจิตใจของพลเมืองในปัจจุบันพระสงฆ์ได้มีการจัดกิจกรรม การสั่งสอน ในรูปแบบต่างๆ เช่น การเทศนา ปาฐกถาธรรม หรือเผยแผ่ธรรมทางสื่อมวลชน การทำ

กิจกรรมอันเป็นการ สงเคราะห์ชาวบ้าน เช่น ช่วยสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์เป็นผู้นำชาวบ้านในกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ เช่น รักษาป่า ขุดลอกหนองบึง ส่งเสริมอาชีพสุจริต ตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารข้าว ธนาคารโคกระปือ เป็นต้น จัดกิจกรรมอันเป็นประเพณี และศาสนพิธีในโอกาสต่างๆ เช่น วันสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ชาวบ้าน ได้ทำกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาร่วมกันอันจะทำให้เกิดความรักสามัคคีในหมู่บ้าน ชุมชน สังคม รวมทั้งการ ถือนโอกาสเทศนาธรรม สั่งสอนให้งดเว้นจากอบายมุข ให้ประพฤติดี หลีกหนีความชั่ว การเป็นผู้นำในการปฏิบัติ ธรรม เช่น ฝึกสมาธิเพื่อให้ประชาชนได้เข้าถึงพระพุทธศาสนาจากการปฏิบัติอย่างแท้จริง

คุณภาพชีวิตด้านสังคมสงเคราะห์ หลักการสังคมสงเคราะห์นั้น หมายถึง การสงเคราะห์คน เพื่อให้ เขาสามารถช่วยเหลือตัวเองโดยไม่หวังผลตอบแทนจากเขา และจะต้องมีการสอบสวนดูก่อนว่าผู้ที่มาขอความช่วยเหลือนั้นเดือดร้อนจริงหรือไม่ และความเดือดร้อนนั้นบางครั้งก็เกิดจากความไม่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ถ้าแนะได้ ก็อาจจะแนะให้เท่านั้น ถ้าถึงกับต้องสงเคราะห์ด้วยวัตถุหรืออย่างอื่นก็ต้องให้ต่อเมื่อมีความจำเป็น นี่เป็นการ ทัวไปในการสงเคราะห์ในทางโลก เพราะฉะนั้น แม้งานสังคมสงเคราะห์จะเริ่มจากการกุศลแต่ก็มีข้อมูล แตกต่างที่มุ่งช่วยปรับสภาพแวดล้อมของคนให้ดีขึ้น ช่วยพัฒนาทั้งร่างกายและจิตใจ เพื่อให้บุคคล ชุมชนและ สังคมนั้นๆ สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นพลเมืองที่ดีของชาติประกอบกับงานสังคมสงเคราะห์เป็นงานที่ ให้ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ ยกย่องในศักดิ์และคุณค่าของความเป็นมนุษย์ด้วยกันเอง

พระสงฆ์ วัด และชาวบ้าน ในชุมชนต่างอาศัยกันมาเป็น เวลานาน พระสงฆ์เองหากไม่ได้อาศัยชาวบ้านในเรื่องปัจจัย 4 ก็อยู่ไม่ได้ เพราะพระสงฆ์ไม่สามารถประกอบ อาชีพเลี้ยงตนเองได้ นอกจากการบิณฑบาต ความผูกพันและเห็นคุณค่าของกันและกันระหว่างวัดกับบ้านจึงได้ สืบทอดกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน การสงเคราะห์ชาวบ้านของพระสงฆ์ เป็นไปทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ทั้งนั้นสอดคล้องกับหลักธรรมที่เรียกว่า สังคหวัตถุ ซึ่งเป็นธรรมเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจดั่งเพลาารถที่ แล่นไปมีอยู่ 4 ประการ คือ 1) ทาน ได้ปันสิ่งของต่างๆ แก่ผู้อื่นที่ควรให้ปัน 2) ปิยวาจา เจรจาจาอ่อนหวาน 3) อตถจริยา ประพฤติสิ่งที่เป็นประโยชน์ และ 4) สมานัตตตา ความเป็นคนมีตนเสมอต้นเสมอปลายไม่ถือตัว มีความชัดเจนยิ่งขึ้น ภายในบริเวณวัดมีสถานที่ที่เป็นชุมชนของประชาชนในการร่วมกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน ใน สถานที่แห่งนี้เรียกว่า ศาลาการเปรียญ ซึ่งมีความหมายถึงเป็นที่ประชุม แจกสิ่งของ ข้าว ปลา อาหาร ผลไม้ ยารักษาโรค วิชาการหนังสือ วิชาความรู้สำหรับการประกอบอาชีพตลอดถึงเป็นแหล่งข่าวสารของทาง ราชการอีกด้วย ศาลาการเปรียญจึงเป็นศูนย์รวมที่พระสงฆ์ใช้เป็นสถานที่แจกแก่ชาวบ้าน และชาวบ้าน แจกแลกเปลี่ยนกัน (พระมหากฤษฎา นันทเพชร, 2540)

กล่าวโดยสรุป บทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษาสงเคราะห์นี้อาจมองได้ทั้งที่เป็นระบบ คือ จัดตั้ง โรงเรียนมีการจัดการเรียนการสอนมีหลักสูตรที่แน่นอน และอีกที่จัดอย่างไม่เป็นระบบอาจเป็นลักษณะการให้ ทุนสนับสนุนการศึกษา การให้ทุนในสร้างอาคารเรียน ให้ทุนซื้อสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ทางการศึกษา ให้ทุนการศึกษากับครูเพื่อพัฒนาครูในสาขาวิชาที่ขาดแคลน ให้ทุนการศึกษาแก่เด็กผู้ขาดแคลนทุนทรัพย์ เป็นต้น

คุณภาพชีวิตด้านการพัฒนาจิตวิญญาณ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่าธรรมทั้งหลาย มีใจเป็น หัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ คำสอนนี้ได้มาเป็นคติแบบไทย ว่าใจเป็นนายกายเป็นบ่าว เพราะฉะนั้น หากมองในแง่ของการพัฒนาแล้วการพัฒนาที่สำคัญที่สุด และละเอียดไม่ได้

ก็คือ การพัฒนาจิตใจ เพราะจิตที่พัฒนาแล้วเท่านั้นทำให้การพัฒนาภายนอก คือ การพัฒนาทางกาย หรือวัตถุเป็นไปอย่างถูกต้อง หลักการพัฒนาจิตในพระพุทธศาสนา เรียกว่า ภาวนา หรือกรรมฐาน พระพุทธองค์ ตรัสว่า เป็นธรรมที่ควร เจริญ มีอยู่ 2 อย่าง คือ 1) สมถภาวนา การฝึกอบรมจิตให้เกิดความสงบ 2) วิปัสสนาภาวนา การฝึกอบรม ปัญญาให้เกิดรู้แจ้งตามเป็นจริง

กล่าวโดยสรุป การเป็นผู้นำแห่งจิตวิญญาณของพระสงฆ์จะใช้วิธีการแสดงธรรมสั่งสอนพุทธบริษัท โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา หรือหยิบยกประวัติในสมัยพุทธกาลที่ปรากฏในพระไตรปิฎกขึ้นมาบรรยาย แสดงให้เห็นชัดถึงหลักธรรมที่สามารถนำไปใช้กับการดำเนินชีวิตประจำวันให้แก่เด็ก และเยาวชนรวมถึง ประชาชนทั่วไป ได้นำไปใช้ เป็นต้น นอกจากนี้บทบาทด้านการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา คือ การประพฤติปฏิบัติ ตนเองตามหลักของไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา ซึ่งเป็นกระบวนการฝึกอบรมกาย วาจา จิตใจ และปัญญา ให้เกิดความรู้ และมีคุณธรรม ความเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณจึงเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญในการนำไปประยุกต์ ใช้ในด้านความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาในคุณค่าที่แท้จริงอันจะนำไปสู่ความสำเร็จในการแก้ไขปัญหาอย่าง ยั่งยืน

คุณภาพชีวิตด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม คือวิถีชีวิตที่มนุษย์ สร้างขึ้นมาเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต ซึ่งประกอบด้วยความรู้ ความเชื่อ ธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ ค่านิยม และถ่ายทอดกันมาจาก บรรพบุรุษสู่รุ่นลูกรุ่นหลาน วัฒนธรรมลักษณะเป็น วิชาความรู้ที่มีความงดงาม ในตัว เรียกว่า ศิลปวัฒนธรรม ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ (พระมหา กฤษฏา นันทเพชร, 2540)

1. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุ เช่น ปราสาท วัด ป้อม ค่ายก กำแพง ลักษณะที่เห็นรูปทรงไม่ชัดเจน เช่น คูน้ำ คัดดิน ถนนโบราณ เนินดินที่ปกคลุมเจดีย์ โบสถ์ วิหาร เป็นต้น

2. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานจิตรกรรม ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในวัด เช่น งานเขียนลาย รดนำ ภาพเขียน ตู๊พระธรรม จิตรกรรมฝาผนังในพระอุโบสถ พระวิหาร งานจิตรกรรมในสมุดไทย ใบลาน เช่น หนังสือตำรา พิชัยสงคราม ตำรายาแผนโบราณ ตำราคชลักษณ์ เป็นต้น

3. ศิลปวัฒนธรรมประเภทงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องประดับ เช่น เครื่องจักรสาน ผ้าฝ้ายชนิดต่างๆ ภาชนะดินเผา เป็นต้น

4. ศิลปวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ความคิด ความเชื่อ ประเพณี ขนบธรรมเนียม แบบแผน ปฏิบัติในกลุ่มหรือสังคมซึ่งยอมรับปฏิบัติสืบทอดกันมา โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ

1) ขนบธรรมเนียมประเพณี มีทั้งประเพณีเฉพาะบุคคล ได้แก่ การเกิด การโกนจุก การหมั้น การแต่งงาน การตาย การบวช การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และประเพณีส่วนรวมอื่นๆ ประเพณีทางศาสนาอื่นๆ ได้แก่ ประเพณีทางศาสนาต่างๆ เช่น ประเพณีเข้าพรรษา ออกพรรษา ทอดกฐิน ประเพณีตรุษ สงกรานต์ ประเพณีชักพระ เป็นต้น

2) ภาษาและวรรณกรรม ได้แก่ จารึกและคัมภีร์ต่างๆ ภาษาพูด ภาษาเขียน บทประพันธ์ที่ถ่ายทอดกันมาโดยการเล่าหรือการเขียน เช่น นิทานพื้นบ้าน ตำนานเมือง เพลงพื้นเมือง เป็นต้น

3) ศิลปะการแสดง ได้แก่ การเล่นเพลงพื้นเมือง เช่น เพลงอีแซว เพลงเกี่ยวข้าว โนรา เพลงบอกหนังตะลุง เป็นต้น

นับตั้งแต่โบราณกาลมาวัดเป็นศูนย์รวมแห่งศรัทธาของชาวบ้าน ตลอดจนประเพณี และวัฒนธรรมใน ด้านต่างๆ นับตั้งแต่การสร้างวัดมา ซึ่งเกิดจากการร่วมแรงร่วมใจของชาวบ้านในท้องถิ่น นั้น หรือ ในกรณีพิเศษ อาจเกิดจากพระราชศรัทธาของพระมหากษัตริย์บางพระองค์ ทรงสร้าง และอุปถัมภ์วัดนั้นในวัน หรือโอกาส สำคัญทางพระพุทธศาสนาต่างๆ ชาวบ้านได้มีโอกาสไปทำบุญที่วัด ด้วยแรงศรัทธา และความตั้งใจที่จะให้การ ทำบุญนั้นเกิดอานิสงส์อย่างสูงสุดจึงทำให้การทำบุญในแต่ละครั้ง แต่ละโอกาส มีรูปแบบมีพิธีที่เป็นลักษณะ เฉพาะทำให้เกิดเป็นปึกแผ่น ประเพณี และพิธีกรรม ทางศาสนาต่างๆ นอกจากนี้ ศิลปกรรมต่างๆ เช่น ละคร หนังตะลุง หนังใหญ่ เกิดขึ้นในงานวัดนี้เอง

กล่าวโดยสรุป ปัจจุบันพระสงฆ์ได้กลายเป็นผู้นำคนสำคัญในสังคมที่มีบทบาทในการจัดการ เกี่ยวกับ สิ่งต่างๆ โดยเฉพาะในด้านการพัฒนาและส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมไทย พระสงฆ์ได้เป็นผู้ที่มีบทบาทในการ ให้การศึกษาแก่ประชาชนการอนุรักษ์และได้ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนใน การดำเนินกิจกรรมต่างๆ โดยที่พระสงฆ์สามารถนำเสนอผ่านการบรรยายธรรมของพระสงฆ์ให้กับ ประชาชน ทำให้ประชาชนได้รู้ถึง ประวัติของชุมชนและโบราณวัตถุสถานอันมีค่าทาง ประวัติศาสตร์ของชุมชนทำให้ได้เห็นถึงประโยชน์ของ การอนุรักษ์โบราณวัตถุสถาน นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติ เพื่อการเป็นต้นแบบของ การบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม ไทยให้คงอยู่คู่ชาติไทยตลอดไป

บทสรุป

พระสงฆ์นั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชาวบ้าน หรือคนในชุมชนนั้นๆ เนื่องด้วย พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณที่สำคัญที่จะชักนำให้ประชาชน หรือชาวบ้านเจริญรอยไป ด้วยความเจริญ มีความสุข ทั้งนี้สืบเนื่องมาจากการที่พระสงฆ์นั้นเป็นได้ทั้งนักปฏิบัติ นักสอน และ นักพัฒนาอันเกิดจากการสั่งสม ประสบการณ์ ทั้งความรู้ทางคติทางธรรม และคติทางโลกจนอาจกล่าว ได้ว่าเป็นผู้นำชุมชนเชิงสัญลักษณ์ที่เป็น ปุชนิยบุคคลที่ควรเคารพยิ่ง ซึ่งสามารถสรุปได้จากบทบาท ของพระสงฆ์ที่มีมาแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ บทบาทที่เกี่ยวข้องกับชาวบ้านและท้องถิ่น 5 ด้าน คือ 1) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการศึกษา 2) บทบาทของพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม 3) บทบาท ของพระสงฆ์ด้านสังคมสงเคราะห์ 4) บทบาทของพระสงฆ์ด้านพัฒนา จิตวิญญาณ และ 5) บทบาท ของพระสงฆ์ด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม บทบาททั้ง 5 ด้านดังกล่าวนี้ จึง ทำให้พระสงฆ์เองซึ่งเดิมเป็นผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือแล้ว ยิ่งเพิ่มความเคารพยำเกรงยกย่องให้เป็น ผู้นำจิตวิญญาณขึ้นไปอีก เป็นปุชนิยบุคคลที่ดีของผู้คน ชุมชน และสังคมสืบไป

เอกสารอ้างอิง

- คะนิงนิตย จันทรบุตร (2530). สถานะและบทบาทของพระพุทธศาสนาในประเทศไทย. *รายงานการวิจัย. ภาควิชาประวัติศาสตร์. คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: วิทยาลัยครูอุบลราชธานี.*
- คุณ โทจันทร์ (2525). *บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนา*. ขอนแก่น: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2531). *กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนาชุมชนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบท*. กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภารการพิมพ์.
- ปรัชญา เวสารัชช์. (2528). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อพัฒนาชนบท สถาบันไทยคดีศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- พระเทพเวที (ป.อ. ปยุตโต). (2533). *บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทยปัจจุบัน พุทธศาสนากับสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร: รุ่งแสงการพิมพ์.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2548). *การคณะสงฆ์และการพระศาสนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กาญจนบุรี: สำนักพิมพ์ธรรมเมธี-สหายพัฒนาการพิมพ์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2543). *ถึงเวลามารื้อปรับระบบพัฒนาคนกันใหม่*. (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระมหากษัตริยา นันทเพชร. (2540). *ทัศนคติของพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม. ภาคนิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เมตต์ เมตต์การุณจิต. (2544). *การมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการศึกษาประจำโรงเรียน เทศบาล ในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วรรณิการ์ ภูมิวงศ์พิทักษ์. (2540). *ปัญหาและอุปสรรคของการมีส่วนร่วมของประชาชนในโครงการครอบครัวและชุมชนพัฒนา หน้า ศึกษาเฉพาะกรณีชุมชนดวงแข เขตปทุมวัน กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*. คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนีย์ มัลลิกะมายล์. (2545). *รัฐธรรมนูญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพิทักษ์รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพรรณิ ไชยอำพร และสนธิ สมัครการ. (2543). *การวิเคราะห์สังคมเพื่อการพัฒนา*. (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การคลังสินค้าและพัสดุ.
- สุวรรณา เอี่ยมสุขวัฒน์. (2530). *สุขภาพชีวิตตามแนวความคิดและองค์ประกอบ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะ กรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- อาภรณ์พันธ์ จันทร์สว่าง. (2542). *คำอธิบายลักษณะวิชาทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- Cohen. John M. & Uphoff. Norman T. (1989). *Participations in Rural Development Seeking Clarify through Specificity*. World Development.
- United Nation. (1981). *Popular Participation as a Strategy for Promoting Community Level Action and National Development*. New York.

